

บทที่ ๒

ประวัติความเป็นมาของคัมภีร์คฤหัตถ์ที่ปนิมหาคณฐี

๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานของคัมภีร์คฤหัตถ์ที่ปนิมหาคณฐี

คัมภีร์“คฤหัตถ์ที่ปนิมหาคณฐี”เป็นคัมภีร์ที่ถูกเก็บรักษาอยู่ที่วัดวิชุนราช เมืองหลวงพระบางประเทศลาวไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้รจนาท่านครูบาภุญจนมหาเถระได้ทำการคัดลอกออกมาเป็นภาษาธรรมล้านนามีทั้งหมดจำนวน ๑๕ ผูก ๆ ละ ๔๕ หน้าใบลานและนำมาเก็บรักษาไว้ที่วัดสูงเม่นเนื้อหาในคัมภีร์มีปรากฏหลักฐานจากคัมภีร์ปฐมสมันตปาสาทิกา คัมภีร์วิสุทธิมรรคและในคัมภีร์พระวินัยปิฎกบางส่วนมาอธิบายเพิ่มเติมเช่นเรื่องการทำสังคายนา พระไตรปิฎก ปฏิจสงมุขปาท อริยสัจ ๔ พุทธประวัติตอนปฐมโพธิกาลและการแสดงธรรม จักกัปปวัตนสูตรโปรดปัญจวัคคีย์ เป็นต้น

๒.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของคัมภีร์คฤหัตถ์ที่ปนิมหาคณฐี

ตามประวัติได้กล่าวไว้ว่าเมื่อประมาณ จ.ศ. ๑๑๕๘ “ครูบาภุญจนธรรมาวาสมหาเถระ” พร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ได้เดินทางจากเมืองแพร่ไปยังเมืองหลวงพระบาง ที่วัดวิชุนราชแล้วได้มีการคัดลอกคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นจำนวน ๒๘๒๕ ผูกรวมทั้งคัมภีร์ “คฤหัตถ์ที่ปนิมหาคณฐี” ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด ๑๕ ผูกโดยท่านได้ทำการคัดลอกลงบนคัมภีร์ใบลานใหม่ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเจ้าเมืองผู้ปกครองเมืองในขณะนั้นหลังจากนั้นก็ได้นำคัมภีร์ต่างๆ มาเก็บไว้ที่วัดสูงเม่น โดยอักษรที่พบในคัมภีร์เป็นอักษรธรรมล้านนาและจารึกเป็นภาษาบาลีจากการศึกษาทำให้ได้ทราบถึงหลักฐานและองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ในยุคสมัยนั้นให้ความสนใจศึกษาคือหลักอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค หลัก “ปฏิจสงมุขปาท” ที่ถือว่าเป็นหัวใจหลักของพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

๒.๑.๒ ความหมายของคัมภีร์คฤหัตถ์ที่ปนิมหาคณฐี

ความหมายของคัมภีร์ “คฤหัตถ์ที่ปนิมหาคณฐี” สำเร็จรูปมาจาก คฤห+อตุล+ที่ปนิ+มหา+คณฐี นำมาสนธิกันสามารถแยกศัพท์และมีความหมายได้ดังนี้คือ

คฤห แปลว่า ลึกลับ, ลึกลับ,

อตุล หมายถึง เนื้อหา, เนื้อความ,

ทีปนี แปลว่า การแสดง ประทีป รุ่งเรือง มาจาก ทีป ชาติในอรรถว่าส่องสว่าง^๑ หมายถึง การแสดง การอธิบาย โดยส่วนมากคัมภีร์ที่อธิบายพระไตรปิฎกจะมีคำเหล่านี้ปรากฏอยู่ คือ ทีปนี โชติกา ปกาสิณี มาสิณีเช่นคัมภีร์มังคลัตถทีปนี สารัตถทีปนีกรรมทีปนี เป็นต้น

มหา แปลว่า ใหญ่ มาก กว้างขวาง พิศดาร

คณฐี หมายถึง ปม เงื่อน ปล้อง หนังสือ หรือคัมภีร์ที่แต่งขึ้น เมื่อนำรวมกันแล้วจึงมีความหมายว่า “คัมภีร์เล่มใหญ่อันแสดงเนื้อความที่ลึกลับพิสดาร”

พระไตรปิฎกเป็นปฐมคัมภีร์ที่เป็นหลักฐานสำคัญที่รวบรวมเอาพุทธพจน์ไว้มีคัมภีร์ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และคัมภีร์ที่เกจิอาจารย์รุ่นหลังได้แต่งอธิบายเพิ่มเติมเข้ามาอีกหลายชั้นด้วยกันโดยมีลำดับดังต่อไปนี้คือ

- (๑) พระไตรปิฎก เป็นหลักฐานชั้นที่ ๑ เรียกว่าบาลี
- (๒) อรรถกถาเป็นหลักฐานชั้นที่ ๒ อธิบายพระไตรปิฎก
- (๓) ฎีกาเป็นหลักฐานชั้นที่ ๓ อธิบายอรรถกถา
- (๔) อนุฎีกา เป็นหลักฐานชั้นที่ ๔ อธิบายฎีกา
- (๕) อรรถโยชนา เป็นคัมภีร์ที่อธิบายอรรถกถาและฎีกา
- (๖) สัทททวิเสส เป็นคัมภีร์ไวยากรณ์เช่น กัจจายน เป็นต้น
- (๗) ปกรณ์วิเสสต่าง ๆ เช่นวิสุทธิมรรค เป็นต้น
- (๘) มหาคณฐี เป็นคัมภีร์ที่อธิบายอรรถกถา

๒.๑.๓ อักษรที่ใช้ในการจารึกคัมภีร์คฤหัตถทีปนีมหาคณฐี

คัมภีร์ “คฤหัตถทีปนีมหาคณฐี” เป็นคัมภีร์ใบลานที่เก่าแก่อีกคัมภีร์หนึ่งสันนิษฐานว่าเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นในสมัยที่ล้านนารุ่งเรือง ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๒๐-๒๑๐๐ หรือในยุคสมัยที่มีการรณาวรรณกรรมสำคัญของล้านนา เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ จักรวาลทีปนี มังคลัตถทีปนี เป็นต้น โดยใช้อักษรล้านนาหรือไทยยวนจารึก ลักษณะเป็นคัมภีร์ใบลานจำนวน ๑๕ ผูก ๖๖๐ หน้า ใบลาน ปัจจุบันเก็บไว้ที่วัดสูงเม่น ขนาดคันฉ่องกว้างประมาณ ๔.๕ ซม. ยาว ๕๖ ซม. หน้าละ ๕ บรรทัด สภาพคัมภีร์คันฉ่องอยู่ในสภาพที่ดีมาก ท่านครูบาศัญจนมหาอรัญญวาสีเถระแห่งวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ท่านได้คัดลอกลงบนใบลานด้วยภาษาล้านนาล้วน โดยได้คัดลอกในจุลศักราช ๑๑๕๘ (พ.ศ. ๒๓๗๕) ณ วัดวิชุนราช เมืองหลวงพระบางประเทศลาว ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวตามบันทึกว่า “ครูบาศัญจนอรัญญวาสีเถระ” ได้มีการคัดลอกคัมภีร์เป็นจำนวนมาก

^๑ พันตรี ป. หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, (กรุงเทพมหานคร: ร้านเรื่องปัญญาจัดพิมพ์จำหน่าย, ๒๕๔๐), หน้า ๖๘๖.

(ระหว่าง จ.ศ. ๑๑๘๘-๑๑๘๙) ผู้อุปถัมภ์ในการคัดลอกได้แก่ เจ้าหลวงอินทวิชัย เจ้าผู้ครองเมืองแพร่ในขณะนั้น พระเจ้ามังฆะและราชวงศ์แห่งเมืองหลวงพระบางล้านช้างคัมภีร์นี้นายประสิทธิ์ ขอบรูป เป็นผู้ปริวรรตมาเป็นภาษาบาลีไทยในปี พ.ศ. ๒๕๕๒^๒

๒.๑.๔ โครงสร้างเนื้อหาของคัมภีร์ “คฤหัตถที่ปนิมหาคันฐี”

เนื้อหาหลักธรรมที่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทั้งหมดมี ๑๕ ผูกในแต่ละผูกมีเนื้อความดังนี้คือ

- บาลีผูกที่ ๑ การทำปฐมสังคายนา
- บาลีผูกที่ ๒ เรื่องราวของท่านพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ
- บาลีผูกที่ ๓ การทำทุติยสังคายนา
- บาลีผูกที่ ๔ พระมหินทเถระไปลังกาทวีป
- บาลีผูกที่ ๕ ปฏิจจสมุปบาท
- บาลีผูกที่ ๖ วิญญานฐิติ
- บาลีผูกที่ ๗ พุทธอุทานคาถา
- บาลีผูกที่ ๘ เรื่องมัจฉินทนาคราช
- บาลีผูกที่ ๙ เสด็จไปยังกรุงพาราณสีโปรดปัญจวัคคีย์
- บาลีผูกที่ ๑๐ การแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตร
- บาลีผูกที่ ๑๑ ทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทา
- บาลีผูกที่ ๑๒ ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร
- บาลีผูกที่ ๑๓ ทรงแสดงอนุปปกัถาแก่ท่านยสะ
- บาลีผูกที่ ๑๔ อนุญาตการอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์
- บาลีผูกที่ ๑๕ ทรงแสดงการทำปาฏิหาริย์

๒.๑.๕ ลักษณะการจารของคัมภีร์ “คฤหัตถที่ปนิมหาคันฐี”

ลักษณะการจารของคัมภีร์ใบลานโดยส่วนมากนิยมติดต่อกันไม่มีการเว้นช่องไฟหรือจัดวรรคตอน ให้ถูกต้องตามคำพูด คำอ่าน ลักษณะของพยัญชนะวรรคตอนยังไม่ตรงกับภาษาบาลีไทย ไม่ทราบว่าต้นฉบับจริงจารอย่างไรแต่ลักษณะที่ปรากฏอยู่ที่เก็บไว้นั้นเป็นการคัดลอกกันมา โดยพบว่าการคัดลอกที่ผิดเป็นจำนวนมาก บางศัพท์ที่อ่านไม่ออกผู้วิจัยต้องมาทำการลบอักขระในส่วนที่เกินเดิมอักขระที่ขาดหายไปใหม่ให้เป็นประโยคสมบูรณ์ทั้งสระพยัญชนะและนิคหิต

^๒ พระมหาสุทิตย์ อาภาโร ดร., รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่, พ.ศ. ๒๕๕๓, หน้า ๒.

ทั้งหมด จึงสามารถแปลออกมาได้ โดยส่วนมากจะนำคำศัพท์ที่อยู่ในคัมภีร์มาเทียบเคียงกับพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์อรรถาพระวินัยว่าเรื่องราวท่านกล่าวถึงเรื่องใดแล้วจึงได้นำบทบาลีที่อยู่ในพระไตรปิฎกมาเทียบเคียงกับบาลีตัวจริงในคัมภีร์แล้วจึงค่อยแปลออกมาได้เพื่อความที่สมบูรณ์

๒.๑.๖ ลักษณะทางไวยากรณ์

ลักษณะไวยากรณ์ของคัมภีร์ “คฤหัตถ์ทีปนิมหาคันฐี” ท่านครูบาภุณจนมหาเถระได้คัดลอกจากต้นฉบับเดิม ในยุคแรกอาจารย์ผู้รจนาท่านได้ยกบทมาดิกาแห่งพระวินัยที่ท่านพระพุทฺธโชติสาจารย์ได้ยกขึ้นเป็นหัวข้อก่อนจะอธิบายพระวินัยในสมันตปาสาทิกาวา

วุดุติ เยน ยทา ยสุมา

ชาริติ เยน จาภติ

ยตุลปปฏิญฐิติ เจต-

เนติ วตุวา วิชินุติโต^๓ ๑

แปลว่า “พระวินัยปิฎกนี้ผู้ใดกล่าวไว้, กล่าวในกาลใด, กล่าวไว้เพราะเหตุใด, ผู้ใดทรงไว้, ผู้ใดนำสืบมา, และตั้งอยู่แล้วในบุคคลใด, ข้าพเจ้ากล่าววิธีนี้แล้วภายหลังจักแสดงเนื้อความแห่งปาฐะว่า “เตน” เป็นต้นโดยประการต่างๆทำการพรรณนาอรรถแห่งพระวินัย”.

ตัวอย่างการอธิบายที่พบในคัมภีร์

(๑) การอธิบาย ลิงค ศัพท์^๔

ลิงคสาสนนุติ เกสุเจตทาสาวนิวาสนปารูปนลสาโต อากาโร

ลิงคสาสนนํ นาม.

แปลว่า “อาการกล่าวคือการปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาชยะ ชื่อว่า “ลิงคสาสนา”.

(๒) ลักษณะการอธิบายแบบยกศัพท์^๕

บทว่า “ภควา” เป็นบทวิเสสณะแห่งบทว่า “พุทฺโธ” ๑ บทว่า “อรรุเวลายํ” เป็นสามิจิกแห่งบทกิริยาว่า “วิหริติ” แสดงสัจจมีวิภัติ บทว่า “วิหริติ” เป็นบทอาขยาตแสดงกัตตุวาท ๑ บทว่า “ปฐุมิ” แสดงภาวนปฐกสิงค์

แปลว่า “สองบทว่า “เนรณฺชายํ วิหริติ” ความว่า แรกเริ่มการตรัสรู้เฉพาะที่โคนต้นโพธิพฤกษ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรณฺชา” เป็นต้น”.

^๓ บาลีคฤหัตถ์ทีปนิมหาคันฐี, ผูกที่ ๑.๑

^๔ บาลีคฤหัตถ์ทีปนิมหาคันฐี, ผูกที่ ๔.๑

^๕ บาลีคฤหัตถ์ทีปนิมหาคันฐี, ผูกที่ ๔.๖

(๓) การวิเคราะห์ศัพท์ อธิปตน์^๖

ตโตเยว อุตตติตฺวา อธิโย นิปตฺนติ สฺนฺนิปตฺนติ เอตฺถาติ อธิปตฺนํ.

แปลว่า “ถาผีทั้งหลาย เหาะขึ้นไปแล้วจากภูเขาคันธมาทน์นั้นนั่นเทียว ย่อมตกลงไปในที่นั้น คือว่า ประชุมกันในที่นั้น เพราะเหตุนั้น ที่นั้นชื่อว่า “อธิปตนะ”

(๔) การวิเคราะห์ สมมาทิกฺกุ^๗

ยา สมมาทิกฺกุ□□ โหติ สว สมมาทิกฺกุ□□ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา
อริยสัจจ์

นาม โหติ.

แปลว่า “สมมาทิกฺกุใดมีอยู่สมมาทิกฺกุนั้นอันเป็นเครื่องถึงความดับทุกข์ชื่อว่า อริยสัจจ์”.

(๖) การอธิบายพุทธพจน์^๘

จรต จารินฺติ อนุปฺพุเพน คมนํ จาริกํ คามนิคมราชานีสฺสุ อนุกฺกเมน
คมนสํชาตํ จาริกนฺติ อตฺถโธ.

แปลว่า “สองบพว่า จรต จาริกํ ความว่า การเที่ยวไปโดยลำดับชื่อว่า “จาริก” อธิบายว่า “ผู้ที่จาริกกล่าวคือการไปโดยลำดับในพระนครทั้งหลายมีบ้านนิคมราชธานีเป็นต้น”.

๒.๑.๗ ข้อผิดพลาดในการจาร

ในการจารึกคัมภีร์“คฤหัตถทีปนิมหาคณฺฐี” นั้นเป็นการจารแบบที่พบในคัมภีร์ใบลานทั่วไป คือมีลักษณะจารติดต่อเนื่องไม่มีการเว้นวรรค บางประโยคก็จารติดต่อกันบางประโยคมีอักษรเกิน บางประโยคอักษรก็ขาดหายไปก็มีบางประโยคจั่ววรรคตอนไม่ถูก ต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในการแปลออกมาเป็นภาษาไทย โดยคิดว่าการจารติดต่อกันยาวแบบนี้ น่าจะมีสาเหตุมาจากการคัดลอกกันมาหลายรุ่นและต้นฉบับเดิมท่านครูบาภิญจนเถระท่านเดินทางไปคัดลอกมาจากเมืองหลวงพระบางประเทศลาว ต้นฉบับเดิมนั้นที่ท่านคัดลอกมาน่าจะเป็นภาษาธรรมของเมืองหลวงพระบาง สำนวนภาษาท่านน่าจะไม่น่าเคยจึงทำให้เป็นสาเหตุแห่งการคัดลอกผิดพลาด เพราะต้นฉบับเดิมเองก็ไม่ว่าท่านคัดลอกมาจากที่ไหนเป็นภาษาอะไรก็ไม่ทราบได้ และท่านคัดลอกมาเป็นภาษาธรรมล้านนาซึ่งเป็นภาษาของที่นิยมจารลงบนใบลานในสมัยนั้น และก็

^๖ บาลีคฤหัตถทีปนิมหาคณฺฐี, ผูกที่ ๕.๒๖.

^๗ บาลีคฤหัตถทีปนิมหาคณฺฐี, ผูกที่ ๑๑.๒.

^๘ บาลีคฤหัตถทีปนิมหาคณฺฐี, ผูกที่ ๑๓.๑๐

สำนวนภาษาของล้านนาเมื่อปริวรรตออกมาเป็นภาษาบาลีไทยจึงทำให้บางศัพท์ไม่ตรงกันและในขณะที่พิมพ์ออกมาก็พบว่าพิมพ์ผิดอยู่เป็นจำนวนมาก ฉะนั้นจึงเป็นยากลำบากในการแปลถอดใจความออกมาเป็นภาษาธรรมภาษาไทย

๒.๑.๘ ตารางการเปรียบเทียบข้อความที่จารผิดพลาดที่พบเห็นเป็นส่วนใหญ่

ศัพท์เดิมที่ผิด	ศัพท์ที่ถูกต้อง	มาจากธาตุ	คำแปล
ปุจฺติ	ปุจฺติ	ปุจฺจ	ถามแล้ว
สนฺทาย	สนฺธาย	-	หมายเอา
ทฐโป	ทฐฺพุโป	ทิสฺ	พึงเห็น
จิรฐฺโหติ	จิรฐฺโหติ	-	ตั้งอยู่นาน
จนฺทวฬิ	จนฺทวฬิ	-	ชื่อพระเถระ
อุคฺคหนฺโน	อุคฺคหนฺโต	คฺท+อนฺต	เรียนอยู่
ปริโยสาณ	ปริโยสาณ	-	ในที่สุด
สมฺมุณฺคโต	สมฺมุณฺคโต	-	ประกอบ
ปปฺพิสฺสติ	อุปฺปชฺชิสฺสติ	อุ+ปท+สฺสติ	จักเกิดขึ้น

ตารางตัวอย่างการจารที่จัดวรรคตอนไม่ถูก

อุทกตเลตฺตฺวาจิ วรรณฺจ	อุทกตเล ฐตฺวา จีวรรณฺจ	วางบนพื้นน้ำ
เถรสนฺธานินฺตฺวา	เถรฺ สณฺธานินฺตฺวา	จำพระเถระได้
กนฺตวารโณอาโรเจสิ	กนฺตฺวา รมฺโณ อาโรเจสิ	ไปกราบทูลพระราชา
มถฺวิโสเวตฺวา	มถฺ วิโสเวตฺวา	ชำระมลทิน

ตารางตัวอย่างศัพท์ที่อ่านไม่ออก

กฤษฺณนุเก	กิริยาปโป	สีบิวกา	วิทยาโลกนินิตฺตาครี
ตสฺสพฺพตฺติ	อาทปฺปกิริยา	ฉรหิตฺติมิติ	อวิคฺคณฺรสิณฺนา
ภวนฺมปิสฺยาสํเจปน	ปิพฺพาทนฺตา	ทานันฺนมนฺติ	ภริตฺตาคิตฺส
ตทณฺโถคธา	พฺพหิมิสฺสตฺติ	นสฺสิตนฺติ	กิตฺตณฺวีย

๒.๑.๕ คติความเชื่อในการสร้างคัมภีร์ธรรมทางพุทธศาสนา

คัมภีร์ทางพุทธศาสนาที่บันทึกเรื่องราวพุทธประวัติและพระธรรมคำสั่งสอนของพุทธเจ้านั้นจัดว่าเป็นศาสนาวัตถุอย่างหนึ่งที่ชาวล้านนาไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์หรือชาวบ้านอุบาสกอุบาสิกาต่างก็ให้ความเคารพศรัทธาเป็นอย่างมากเพราะถือกันว่า คัมภีร์ธรรมเป็นของสูงเปรียบเหมือนกับตัวแทนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คัมภีร์ที่บรรจุพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านับว่าเป็นหนึ่งใน “เจดีย์ ๔ ประเภท” ที่ควรเคารพ กราบไหว้ บูชา สักการะเพื่อน้อมรำลึกถึงพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าและเพื่อความเป็นสิริมงคลอันยิ่งใหญ่ในชีวิตของตนเจดีย์ ๔ ประเภทที่ควรแก่การเคารพ กราบไหว้บูชาสักการะของพุทธศาสนิกชนที่พระพุทธรูปเจ้าไตรสร้อยไว้ คือ^๕

(๑) ธาตุเจดีย์ เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

(๒) บริโภคเจดีย์ สิ่งของหรือสถานที่ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงเคยใช้สอยทรงเคยเกี่ยวข้องไม่ว่าทางใดก็ตามหนึ่ง เช่น ดันพระศรีมหาโพธิ์ สังฆนิยสถาน ๔ แห่ง เป็นอาทิ และบาตรจีวร สังฆาฏิ ภูฏี วิหารศาลา อาคาร อารามที่เคยทรงใช้เคยประทับจำพรรษาเป็นต้น

(๓) ธรรมเจดีย์ เจดีย์บรรจุพระธรรม เช่น คัมภีร์ใบลานที่จารึกพระพุทธรพจน์ คัมภีร์พระไตรปิฎก หนังสือธรรมเป็นต้น

(๔) อุทเทสิกเจดีย์ เจดีย์ที่สร้างอุทิศพระพุทธรูปเจ้า คือพระพุทธรูปปฏิมาทั้งหลายที่จัดสร้างขึ้นด้วยรูปแบบทางศิลปกรรมมีขนาดที่แตกต่างกันซึ่งมีกระจายกันอยู่ทั่วทุกมุมของโลก

จุดมุ่งหมายในการแต่งนำจะมีความเชื่อกันมาว่าการสร้างคัมภีร์ธรรมถือว่าการสืบต่อรักษาอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงตั้งมั่นอยู่นานให้ถึง ๕๐๐๐ ปีตามพุทธองค์ได้ทรงทำนายไว้ ฉะนั้นชาวล้านนาจึงได้ให้ความสำคัญในการจารึกคัมภีร์หรือการเก็บรวบรวมรักษาคัมภีร์ต่างๆ จะเห็นได้ว่า สมัยล้านนาได้มีการแต่งคัมภีร์สำคัญๆ ทางพุทธศาสนาอย่างมากมายเช่น คัมภีร์ มังคลัตถทีปนี ชินกาลมาลีปกรณ์ สังขยาทีปนี จามเทวีวงศ์ สารัตถทีปนีเป็นต้น ซึ่งคัมภีร์ที่แต่งในสมัยนั้นได้เป็นวรรณกรรมชั้นเลิศทางพุทธศาสนาทำให้พระสงฆ์ได้ศึกษาเรียนรู้จากหลักธรรมที่ท่านได้จารึกอธิบายได้รับความรู้ความเข้าใจในพุทธธรรมอย่างถูกต้องจึงได้ทราบเรื่องราวของทางพุทธศาสนาในอดีตว่ามีความเป็นมาอย่างไร

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, ๒๕๕๑), หน้า ๗๕.

๒.๑.๑๐ การจารอักษรธรรมลงบนใบลาน

การจารหรือการเขียนหนังสือลงบนใบลานนั้นมีมาตั้งแต่โบราณกาลสันนิษฐานน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากลังกา เพราะพระสิงหนาทในลังกาได้จารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานในการทำสังคายนาโดยที่พระภิกษุสงฆ์ชาวลังกาได้เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกาหลายครั้ง ตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวีเป็นต้นมาเมื่อกลับมาได้นำเอาคัมภีร์พระไตรปิฎกมาเป็นจำนวนมากและอาจได้รับวัฒนธรรมการเขียนการบันทึกบนใบลานมาพร้อมกับศาสนาพุทธจากอินเดียจากมุขปาฐะสู่การจารึกใบลานตำราที่บรรจุพระพุทธรูปที่พระธรรมสังคากาจารย์ได้สังคายนา หรือรวบรวมไว้เป็นหมวด เรียกว่า พระไตรปิฎกได้ถ่ายทอดกันมาโดยระบบมุขปาฐะ หรือท่องจำ (Oral Tradition) คุณสมบัติก่อนๆ ในประเทศไทยของเรา ก็มีการนิยมท่องหนังสือ คำ เจ็ดตำนานสิบสองตำนานหรือท่องพระปาติโมกข์ โดยอาศัยการท่องปากต่อปากจากครูบาอาจารย์^{๑๐} คัมภีร์ใบลานเป็นเอกสารบันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ ทั้งคติโลกและคติธรรม เช่นเรื่องราวและหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ ไหราศาสตร์ วรรณกรรมพงสาวดาร กฎหมายโบราณ ตำรายา เวทมนตร์คาถา เป็นต้นความหมายของคำว่า “คัมภีร์” แปลตรงตัวว่า “ลึกลับ” หรือ “ลึกละเอียดความรอบคอบสูง ลุ่มลึก”

การจารึกคัมภีร์ในยุคสมัยนั้นมีทั้งแบบจารึกที่ปรากฏทั้งบนก้อนหิน แผ่นโลหะและบนคัมภีร์ใบลานที่บรรพบุรุษของเราบรรจงใช้เหล็กแหลมกรีดใบลานให้เกิดเป็นร่องรอยตัวอักษร ส่วนที่ปรากฏบนกระดาษที่ทำจากเปลือกไม้ นั้นเรียกว่าสมุดไทยหรือสมุดข่อยว่าและที่ใช้ใบลานเป็นวัสดุรองรับการเขียนนั้น ก็เพราะใบลานเป็นพืชในภูมิภาคนี้และน่าจะมีการทดลองแล้วว่าสามารถเก็บได้เป็นร้อยๆ ปีจึงได้พบคัมภีร์ใบลานเก่าแก่ที่มีอายุร่วมสมัยกรุงสุโขทัย อายุถึง ๗๐๐ ปี ที่จังหวัดลำปาง เนื้อหาสาระคัมภีร์ใบลานส่วนใหญ่เป็นเรื่องในพุทธศาสนาและมีความเชื่อว่า “ใบลาน” เป็นของศักดิ์สิทธิ์ห้ามเขียนเรื่องทางโลก แม้บางฉบับจะมีบ้างแต่ก็มีการโยงใยเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าพระโพธิสัตว์ ชาติก เนื้อเรื่องต้องสามารถสะท้อนเรื่องการทำดีได้ชั่วชั่วได้ชั่วหากต้องการบันทึกเรื่องราวโลกอื่นๆ ก็จะเปลี่ยนไปใช้วัสดุอื่นแทน เช่น ไม้ไผ่ เป็นต้น

๒.๑.๑๑ อานิสงส์ในการสร้างคัมภีร์ทางพุทธศาสนา

การจารหรือการเขียนอักษรตัวหนังสือลงบนใบลานนั้นมีมาตั้งแต่โบราณ มีความเชื่อกันว่า หากได้จารอักษรตัวหนึ่งลงบนใบลาน ก็จะได้อานิสงส์เท่ากับได้สร้างพระพุทธรูปองค์หนึ่ง

^{๑๐} พระครูปัญญาสารวินิจฉัย, หนังสือคัมภีร์โบราณกับงานประเพณีตากธรรม, (จังหวัดแพร่: สำนักพิมพ์ธุรกิจแพร่, ๒๕๕๔), หน้า ๓๖.

เลขที่เดียวจะเห็นได้ว่าคัมภีร์นั้นเป็นของสูงเป็นวรรณกรรมอันล้ำค่าสิ่งที่ควรแก่สักการบูชาฉะนั้นชาวไทยล้านนาจึงได้ให้ความสำคัญในการบูชารักษาเป็นอย่างมากโดยมีผู้พระธรรมที่สละกวดลายอย่างวิจิตรตระการตาและเก็บไว้ในห่อพระไตรปิฎกอีกที่ วัฒนธรรมในการจารคัมภีร์ใบลานได้สืบทอดสู่สังคมชาวไทยอาณาจักรล้านช้างและภาคอีสานของไทยด้วยชาวอีสานในอดีตมีความเชื่อว่าหากจารึกอักษรตัวธรรม ๑ ตัว จะได้านิสงส์หรือผลบุญเท่ากับสร้างพระพุทธรูป ๑ องค์การจารหรือการคัดลอกคัมภีร์ใบลานเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาอีกทั้งผู้จารหรือเจ้าของลานผู้ถวายคัมภีร์ก็จะได้อานิสงส์ได้ผลบุญมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดเพื่อจะได้บรรลุและเข้าถึงนิพพานในชาติต่อๆ ไปดังจะเห็นได้จากคำอธิษฐานตอนท้ายสุดของลานจะบอกชื่อผู้จาร ชื่อเจ้าของลานการสร้างคัมภีร์พระธรรมเป็นการรักษาพระพุทธพจน์คือคำสอนของพระพุทธเจ้าเชื่อกันว่า การสร้างอักษรตัวหนึ่งๆ เปรียบเหมือนกับสร้างพระพุทธรูปองค์หนึ่งๆดังที่โบราณจารย์กล่าวไว้ว่า

อภุขริ เอกเมกญจ

พุทธรูป สมํ สียา

ตสฺมา หิ ปณฺทิต โปโส

สิกฺขเยยฺย ปิฎกคฺคตยํ.

แปลว่า “อักษระตัวหนึ่งๆ เท่ากับพระพุทธรูปองค์หนึ่งๆ เพราะฉะนั้นบัณฑิตควรศึกษา (จารึก) พระไตรปิฎกไว้ดังนี้”

อีกอย่างหนึ่ง ผู้ใดผู้หนึ่งเป็นบัณฑิตมีปรีชาญาณสร้างเองก็ดี ให้คนอื่นสร้างก็ดีซึ่งคัมภีร์อรรถกถาหรือคัมภีร์ฎีกาย่อมเป็นกองบุญอันหาที่สุดมิได้มีอานิสงส์บุญไม่มีที่สิ้นสุดเช่นเดียวกับการสร้างเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ องค์และเช่นเดียวกับการสร้างพระพุทธรูป ๘๔,๐๐๐ องค์ เช่นเดียวกับการปลูกต้นไม้ ๘๔,๐๐๐ ต้น และเช่นเดียวกับการสร้างพระวิหาร ๘๔,๐๐๐ หลังเป็นต้น

ผู้นั้นเมื่อบังเกิดอยู่ในภพ เป็นผู้มีปัญญา มีจิตตั้งมั่นด้วยดีมีความเป็นใหญ่ประกอบด้วยบริวารย่อมบรรลुสุขทั้งปวง เป็นผู้มีศรัทธา มีวิริยอุตสาหะของผู้อยู่ ด้วยวิบากผลของตน ย่อมเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอวัยวะน้อยใหญ่มีทรวดทรงงาม เป็นที่รักใคร่ของสัตว์ทั้งปวง ได้รับการบูชาในที่ทุกสถาน เมื่อยังท่องเที่ยวไปในหมู่เทวดาและมนุษย์ ก็มีมิตรสหายคุ้มครองเขาซ่อมแซมเสวยเทวสมบัติอยู่เนืองๆ จักบรรลุอรหัตผลถึงซึ่งพระนิพพาน จักบรรลุปฏิสัมภิตา ๔ อภิญญา ๖ วิโมกข์ ๘ อันประเสริฐในอนาคตกาล เหตุนี้บุตรผู้เป็นบัณฑิตเล็งเห็นประโยชน์ของตนควรสร้างเองหรือทำให้ผู้อื่นสร้างซึ่งคัมภีร์ จารเอง หรือทำให้ผู้อื่นจารคัมภีร์บาฬีอรรถกถาเป็นต้น ลงในใบลานและหีบใส่คัมภีร์พระธรรม พึงเป็นผู้มีจิตเลื่อมใสให้เอง หรือชักชวนมิตรสหายให้สร้าง ย่อมจะได้านิสงส์ดังกล่าวนี้นี้คืออานิสงส์ของการสร้างคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

๙๙ พระภัททนต์ ฐัมมานันทมหาเถระ, หนังสืออนาวินิจฉัย, (วัดท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, พ.ศ. ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๐.

เพราะเหตุนี้การสร้างคัมภีร์ธรรมหรือคัมภีร์บาลีเพื่อการศึกษาเล่าเรียนของภิกษุหรือผู้สนใจในธรรมจึงถือได้ว่าเป็นการรักษาสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้อยู่ยาวนานจนถึง ๕,๐๐๐ ปี นับว่าเป็นมหากุศลอย่างยิ่งใหญ่กว่าการสร้างศาสนวัตถุอื่นๆ เช่น โบสถ์วิหาร เป็นต้น และยังช่วยให้แสงสว่างทางปัญญาแก่พุทธศาสนิกชนผู้ใคร่ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสั่งสอนได้เป็นอย่างดียิ่งนับว่าเป็นประโยชน์อย่างมากมายมหาศาลแก่พระพุทธศาสนา.